

WAGNERIANA CATALANA Nº 11 ANY 1999

TEMA 3. OBRES: 3.2. RIENZI

TÍTOL: **RIENZI: L'ÚLTIM TRIBÚ**

AUTOR: *Josep Maria Sagalés*

Tot i que Rienzi no està inclòs en els personatges wagnerians que entren dintre de l'evolució progressiva i grandiosa de la reforma del drama líric wagnerià, que es va desenvolupant pas a pas des de l'Holandés Errant a Parsifal, quan se'm va demanar que fes un estudi o comentari d'un personatge wagnerià, em vaig decidir per aquest i l'òpera de la que és protagonista en veure que des de la primera òpera que va escriure el mestre en plena joventut "Les fades" i precisament també en aquest personatge, les idees que ja tenia aleshores eren les que després assolirien una importància capital en la seva maduresa.

En Les Fades, primera òpera escrita als 18 anys, ja hi trobem que la veritable base de l'acció és la idea de la redempció per l'amor, que tanta importància assoliria després en les seves obres de maduresa. Wagner s'esforçà sempre perquè aquesta obra òpera fos admesa; pogués representar-se i d'aquesta manera donar-se a conèixer, però els seus esforços resultaren infructuosos. Llavors es decidí a escriure una segona òpera, completament diferent de la primera "La Prohibició d'Estimar" És una òpera còmica que solament es va representar la nit de l'estrena. Wagner que atribuí aquests contratemps a la manca d'un bon llibre, d'una acció d'alt interès dramàtic i que li permetés desenvolupar escenes d'espectacle que li donessin motius per escriure música d'un altre gènere, més heròica, més efectista, més com ell pensava. Per això, l'any 1838 quan tenia 25 anys, tot llegint la cèlebre novel·la de Bulwer-Linton va decidir fer la seva tercera òpera -"Rienzi"-, atret per la figura grandiosa i simpàtica del famós tribú romà: aquell home de cor noble, inflammat per ideals de llibertat i enamorat de la grandesa de la Roma antiga, el qual, traït pel mateix poble, mor víctima del seu entusiasme patriòtic i dels seus generosos ideals. Aquí també podem veure la similitud de les característiques d'aquest personatge amb molts dels que trobem en les altres obres de maduresa i que tanta importància han assolit.

Veiem també que quan Wagner emprèn aquest gran treball, no es preocupa de la manera de presentar-lo al públic, ja que la seva obra no podia representar-se en qualsevol escenari,

sinó que per a aquest argument necessitava el marc grandios i esplendent d'un gran teatre d'òpera. Però ell no dubtà un sol moment i es posà a treballar. Vint anys després també emprèn la composició de la monumental "Tetralogia", malgrat la convicció de què no hi havia llavors un sol teatre apte per a representar-la.

En una lletra a Federic Villot li parla d'aquesta òpera i crec interessant reproduir alguns passatges. "Vull parlar-vos de passada d'una òpera meva que precedeix a l'Holandès Errant, o sigui Rienzi, òpera on es troba el foc, l'esplendorós esclat de la juvenesa i que va donar-me el meu primer triomf a Alemanya no solament quan s'estrenà amb gran èxit a Dresde sinó també després, representada succesivament en molts altres teatres. Aquesta obra vaig concebre-la i executar-la dominat per un sentit d'emulació engendrat en mi per les impressions que hem produïen les òperes heroïquesi per damunt de tot, el gènere llampanant que es representava en la Gran Opera de París.... vaig compondre Rienzi durant una primera estada a París, tenint a la vista els esplendors de la Gran Òpera i essent jo prou presumtuós per a concebre el desig i fins l'esperança de veure-hi representada la meva obra... Quan escrivia el llibre de Rienzi, vaig cercar un llibre d'òpera en què pogués aglutinar totes les formes admeses i fins obligatòries en la gran òpera propiament dita: introduccions, finals, cors, àries, tercets, etc i desenvolupar-ho amb tota l'esplendidesa possible".

Aquestes paraules del propi autor venen a fixar ben bé el lloc just que se li ha d'assenyalar dins de la producció wagneriana. Per aquesta raó quan Wagner es proposà escriure una gran òpera que pel seu argument i pel seu desenvolupament tingués més solta i més interès que les que es produïen, va pensar en la tragèdia de Rienzi en forma d'una gran òpera en cinc actes, els quals permetrien comprendre cinc introduccions i cin finals brillants amb tot l'acompanyament d'himnes, concertants, processons, escenes guerreres.... els duos, els tercets, les grans àries li anaven apareixent sense esforç en el transcurs del seu treball, segons diu un dels seus comentaristes, ja que les seves facultats creadores estaven impressionades per les formes tradicionals de l'òpera. Tampoc li va costar gens trobar un pretext per al ball (el célebre ball sense el que cap òpera es podrà salvar) ja que Rienzi, per quedar bé amb el poble que l'havia enlairat havia de donar-li una festa amb comèdies i danses de tota mena. Per això Rienzi és una obra tallada exactament amb el patró tradicional de la gran òpera, on s'hi acoplen tots els ingredients d'aquest gènere: argument històric, gran espectacle, raptos, conspiracions, escenes guerreres i religioses, himnes, concertants,

processons, pantomimes, balls i fins i tot un incendi com a espectacle final. El que va inspirar Wagner quan va escriure Rienzi, com diu Joaquim Pena, fou aquell ardent amor de llibertat que ell mateix sentia bategar en el seu propi cor i del qual trobava la més gloriosa i noble encarnació en la figura del protagonista..., així la tesi de l'obra pot sintetitzar-se en el deslliurament de la pàtria pel sacrifici de l'individu en profit de la comunitat.

Això demostra que, malgrat el patró com a òpera, hi ha en ella quelcom més que no trobem en els llibrets de l'època i revela per part de Wagner un esforç per produir un veritable drama, fent que interessi aquest per sí mateix i no exclusivament per les pàgines musicals que motiva.

Rienzi és, doncs, la revel·lació d'un veritable dramaturg que sap evocar els conflictes i combinar les peripècies de l'acció per produir els motius poètico-musicals en els quals es desenvolupa l'obra, posant tota la intel·ligència en l'expressió musical del pensament dramàtic, considerant que la música ha de ser l'element que transmeti a l'espectador els sentiments i passions dels personatges i encengui l'entusiasme per la figura i per les idees de Rienzi. Fora injust, doncs, no reconèixer en aquesta obra una veritable bellesa dramàtica i confondre-la amb la gran quantitat d'òperes que el mateix Wagner ja des de jove era el primer en combatre amb les paraules i l'exemple.

Wagner en aquesta obra fixa bé els caràcters dels personatges en la figura de Rienzi, encarna l'amor a la pàtria, l'esperit de sacrifici i l'abnegació, la fe en Déu i la magnanimitat envers els enemics. La figura d'Irene és l'encarnació de la veritable dona heròica, model de la més sublim abnegació, sacrificada per l'amor més noble: els propis sentiments amorosos. En canvi, el personatge d'Adrià, missatger entre els seus companys i Rienzi es torna violent quan es gira contra el tribú.

De la partitura assenyalarem: l'obertura al començament és solemnia amb una melodia bella i inspirada acabant amb un espetec instrumental. En certs indrets de l'obra trobem frases i efectes que fan pressentir futurs atreviments wagnerians. Com a fragments importants de l'obra podem esmentar l'escena de presentació de Rienzi, el magnífic parlament contra els nobles, construït tot en un pur recital, conté frases d'un punxant efecte dramàtic, així com la invocació a la llibertat que fa al final de l'acte primer, el cant dels missatges de pau amb que

comença l'acte segon, l'escena de la pantomima i de les dances, construïda sobre motius de l'obertura, l'escena del judici, que és un dels fragments dramàtics més ben tractats, l'ària d'Adrià per la seva importància lírica; l'himne guerrer "Sancto Spirito Cavaliere" que interpreta molt bé l'esperit de la lletra i l'efecte que produeix acompanyant la desfilada del corteig de guerrers i l'entrada triomfal del final de l'acte. L'escena de l'excomunió, de gran efecte plàstic i musical, sobretot pel majestuós coral dels monjos i, finalment en l'últim acte, la pregària de Rienzi composta sobre la bella melodia del preludi, com també el duo d'Irene i Rienzi.

Rienzi doncs, malgrat ser una òpera, té pàgines de veritable obra dramàtica, de gran tragèdia i per això Wagner la titula "òpera tràgica".

Per acabar podem dir que a Rienzi hi trobarem idees poètiques, sinceritat en els efectes dramàtics, interès constant en l'acció, caràcter en els personatges, particularment en el protagonista que gairebé pot qualificar-se d'heroi wagnerià i en la propia Irene que també apareix com un anunci de futures heroïnes wagnerianes. Però Wagner, malgrat l'èxit grandios de la seva estrena, renuncià a les ovacions de Rienzi i com a geni que era, continuà la seva evolució artística i es posà a compondre l'Holandès Errant, el primer graó que l'havia de consagrar com l'encarnació suprema del drama líric.